

Omgevingskoers Noordoost Brabant
Samen sterker maken wat sterk is!

Bouwstenen voor omgevingsvisies
Concept versie 9 juni 2017

Noordoost Brabant

partner in AgriFood Capital

Samenvatting

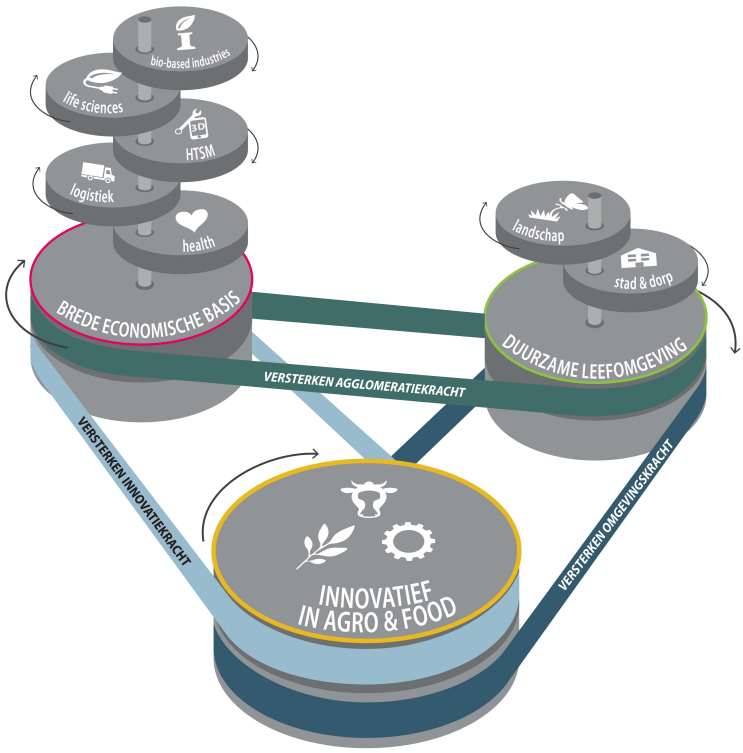
Samen sterker maken wat sterk is !

De regio Noordoost-Brabant heeft vele kwaliteiten, waaronder een sterke en innovatieve agri-foodsector, een veelzijdig mozaïek van middelgrote steden en kernen en een aantrekkelijke leefomgeving en robuuste landschappen. Maar, de regio staat ook voor nieuwe uitdagingen. De toenemende economische concurrentie doet een groter appèl op innovatie, de werkgelegenheid in de traditionele landbouw staat onder druk en het beslag op ruimte en milieu neemt toe. Daarnaast vragen maatschappelijke opgaven als klimaatadaptatie, energietransitie en circulaire economie om versterking van het adaptief vermogen van overheden, bedrijven, kennisinstellingen en burgers. De samenwerking in de regio krijgt gestaag meer vorm, met eerste resultaten in de Agrifood Capital. Maar de agenda voor samenwerking is groot en nog niet alle kansen worden samen benut/

Met deze Omgevingskoers wil de regio ook richting de provincie en het Rijk laten weten waar de regio Noordoost-Brabant voor staat en welke strategie zij kiest om de uitdagingen aan te gaan. De strategie geldt voor de periode tot 2030, en bevat acties en projecten voor de korte termijn. De provincie Noord Brabant is, vooruitlopend op de Omgevingswet, provinciebreed een proces gestart om een Omgevingsvisie te ontwerpen. De regio Noordoost-Brabant biedt deze Omgevingskoers aan als bouwsteen voor de provinciale Omgevingsvisie én als bouwsteen voor gemeentelijke omgevingsvisies. De bouwsteen is ontwikkeld in drie werkateliers met vertegenwoordigers van gemeenten, waterschappen en provincie. In de komende maanden zal deze bouwsteen worden voorgelegd ter toetsing en verrijking met nieuwe inzichten en acties.

Leidende ambitie en regionale kernopgaven

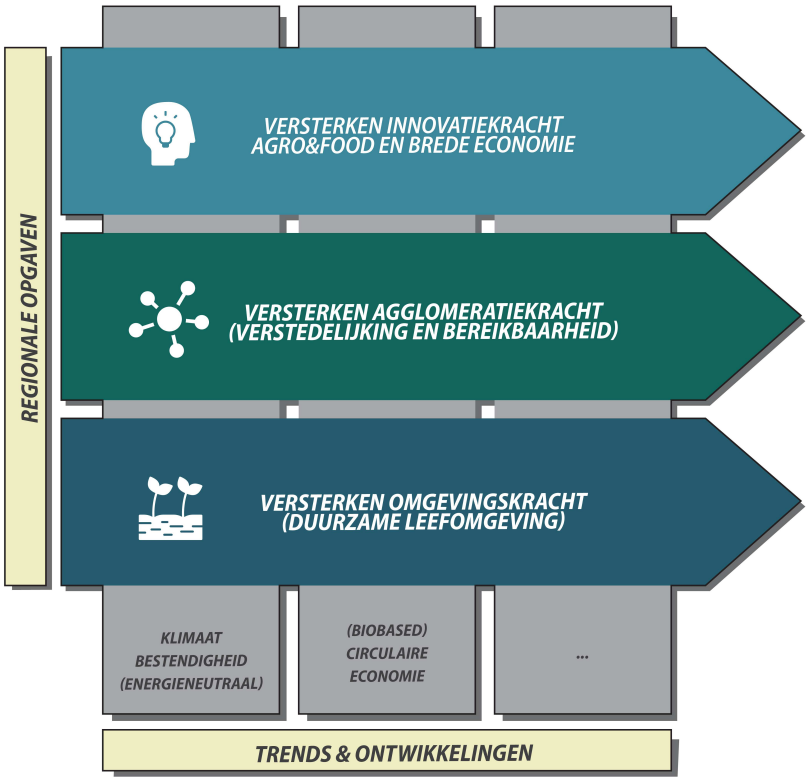
De regio Noordoost-Brabant is in 2030 een innovatieve topregio in agrifood met slimme crossovers met andere sectoren in een aantrekkelijke en duurzame leefomgeving.

Leidende ambitie Noordoost – Brabant in 2030

Om de bestaande kwaliteiten te versterken én in te kunnen spelen op de nieuwe uitdagingen kiest de regio Noordoost-Brabant ervoor om samen sterker te maken wat al sterk is ! Dit leidt tot drie regionale kernopgaven:

- Versterking van de **innovatiekracht** van de topsectoren van de regio, waaronder Agrifood, health, life sciences, bio-based industrie, HTSM en logistiek;
- Versterking van de **agglomeratiekracht** om schaalvoordelen beter te kunnen benutten;
- Versterking van de '**omgevingskracht'** door verbetering van een duurzame leefomgeving;

Regionale kernopgaven

NO-Brabant kiest voor…..!

Om invulling te geven aan de leidende ambitie en strategie kiest de regio Noordoost-Brabant voor:

1. **Versterken van innovatieve hotspots;**
2. **In te zetten op de transitie naar een duurzame agrifood sector;**
3. **Versterken van interregionale bereikbaarheid;**
4. **Versterken stedelijke netwerken Land van Cuijk / Nijmegen en Den Bosch-Oss-Uden-Veghel op basis van clustering en complementariteit;**
5. **Transformatie en verduurzaming van het bestaande;**
6. **Kwaliteitsaanpak voorzieningen en bereikbaarheid voor fijnmazig netwerk van kernen;**
7. **Versterken en verantwoord benutten groen-blauwe netwerk;**
8. **Gebiedsgerichte aanpak voor een energieneutrale regio.**

Om invulling te geven aan deze keuzes wil de regio de komende jaren intensiever en integraler gaan samen werken aan de uitvoering. Op de agenda staan diverse acties en projecten op hier concreet invulling aan te geven.

Inhoudsopgave

Samenvatting

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3

2. Context 5

   2.1 Kwaliteiten van Noordoost-Brabant 5
   2.2 Trends en ontwikkelingen 10

3. Ambitie, regionale kernopgaven en strategie 15

   3.1 Leidende ambitie en regionale kernopgaven 15
   3.2 Versterking innovatiekracht 18
   3.3 Versterking agglomeratiekracht 20
   3.4 Versterking omgevingskracht 23

4. Samen uitvoeren 27

1. Inleiding

Doel van de Omgevingskoers

De economische en maatschappelijke uitdagingen in Noordoost-Brabant vragen om een duurzame inrichting van de fysieke leefomgeving. De gemeenten en waterschappen in de regio willen samen de leefomgeving versterken en met elkaar de gemeentegrens overstijgende opgaven oppakken. In deze 'Omgevingskoers Noordoost-Brabant' beschrijven zij hun ambities en gezamenlijke koers voor de ontwikkeling van de leefomgeving in het gebied. De insteek van de Omgevingskoers is primair ruimtelijk-economisch. In de toekomst zullen ook de gevolgen van sociale ontwikkelingen op de fysieke leegomgeving een plek moeten krijgen.

Met deze Omgevingskoers verbreedt en versterkt de regio de al bestaande (bestuurlijke) samenwerking op diverse terreinen. Door een gezamenlijke lange termijn strategie tot 2030 op een aantal verbindende en integrale thema's en een uitvoeringsprogramma met projecten en onderzoeken wil de regio haar bestuurlijke slagkracht vergroten. Dit biedt een basis om samen met ondernemers, burgers, kennisinstellingen en ander overheden Noordoost-Brabant aantrekkelijk te houden om in te wonen, werken, studeren, recreëren en ondernemen.

Met deze Omgevingskoers wil de regio ook richting de provincie en het Rijk laten weten waar de regio Noordoost-Brabant voor staat en welke strategie zij kiest om de uitdagingen aan te gaan. De provincie Noord Brabant is, vooruitlopend op de Omgevingswet, provinciebreed een proces gestart om een Omgevingsvisie te ontwerpen. De regio Noordoost-Brabant biedt deze Omgevingskoers aan als bouwsteen voor de provinciale Omgevingsvisie. De Omgevingskoers is geschreven in de geest van de Omgevingswet en sluit qua inhoud zoveel mogelijk aan bij het hierin opgenomen instrument Omgevingsvisie (zie kader). De Omgevingskoers bestaat daarom uit de kwaliteiten van de regio, de ambities ('voorgenomen gebruik, beheer, bescherming en behoud') en de 'hoofdzaken van het te voeren integrale beleid' (keuzes). De regionale ambitie, strategische keuzes en acties zijn input voor de provinciale omgevingsvisie en provinciale uitvoeringsprogramma's. De Omgevingskoers Noordoost-Brabant biedt daarnaast een regionale leidraad voor gemeenten bij het opstellen van de wettelijk voorgeschreven omgevingsvisies voor hun eigen grondgebied.

Status: een samenbindend document, geen formele status

De regio heeft ervoor gekozen een samenbindend document op te stellen voor gemeenten dat ook als inspiratie voor de provincie kan dienen. De omgevingskoers heeft geen formule status. Het voorstel is de Omgevingskoers als bouwsteen voor de provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies aan te bieden aan respectievelijk gedeputeerde staten en de gemeenteraden. Daarom is ook gekozen voor een andere naam (geen omgevingsvisie) die wel het strategische niveau duidt: omgevingskoers sluit daar goed bij aan.

Totstandkoming van de Omgevingskoers

De regio heeft zich eind 2015 georiënteerd op de nieuwe omgevingswet. Vanaf 2016 is de regio met een werkgroep met een afvaardiging van een aantal gemeenten bezig om te bepalen wat het vertrekpunt is voor de visie. Hiervoor is eerst onderzocht hoe de regio in elkaar zit. Daarvoor is het DNA van de regio bepaald. Wat kenmerkt Noordoost Brabant? Na het bepalen van het DNA van de regio zijn de belangrijkste opgaven benoemd in het verkenningsdocument. Het verkenningsdocument is in het najaar van 2016 in een tweetal bestuurscafé's voorgelegd aan bestuurders van verschillende organisaties. In 2017 is gestart met een inhoudelijke verdieping van het verkenningsdocument. De uitkomsten van de bestuurscafé's zijn hierin meegenomen, waaronder het verzoek voor verbreding van de

economische insteek (meer dan de agrifood sector alleen). De uitkomsten van de bestuurscafé's zijn hierin ook meegenomen. In drie werksessies met een brede ambtelijke afvaardiging van gemeenten, waterschap en provincie zijn de belangrijkste thema's en opgaven benoemd. Dit zal de komende maanden verder worden ingevuld en gedeeld met de regio.

De nieuwe Omgevingswet

De nieuwe Omgevingswet is onderdeel van de stelselherziening van het omgevingsrecht. Het huidige stelsel van relevante wet- en regelgeving voor de leefomgeving is complex, versnipperd en onoverzichtelijk. Het kan belemmerend werken voor duurzame ontwikkeling en initiatieven. Met de komst van de Omgevingswet worden regels vereenvoudigd, gebundeld en meer in samenhang met elkaar gebracht. Dit leidt tot een verdergaande integratie van wet- en regelgeving van verschillende beleidsvelden. Circa 40 wetten, meer dan 150 AMvB's en honderden ministeriële regelingen zullen geheel of deels opgaan in het nieuwe stelsel onder de Omgevingswet.

De belangrijkste doelen van het wetsvoorstel voor de Omgevingswet zijn:

- Bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit, en
- Doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften.

In de nieuwe Omgevingswet - ingangsdatum naar verwachting zomer 2019 - worden gemeenten, provincies en Rijk verplicht één grondgebieddekkende omgevingsvisie op te stellen. De omgevingsvisie is een integrale visie waarin strategische hoofdkeuzen van beleid voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn staan. De wet zegt het volgende over de omgevingsvisie:

Een **omgevingsvisie**, … , bevat:

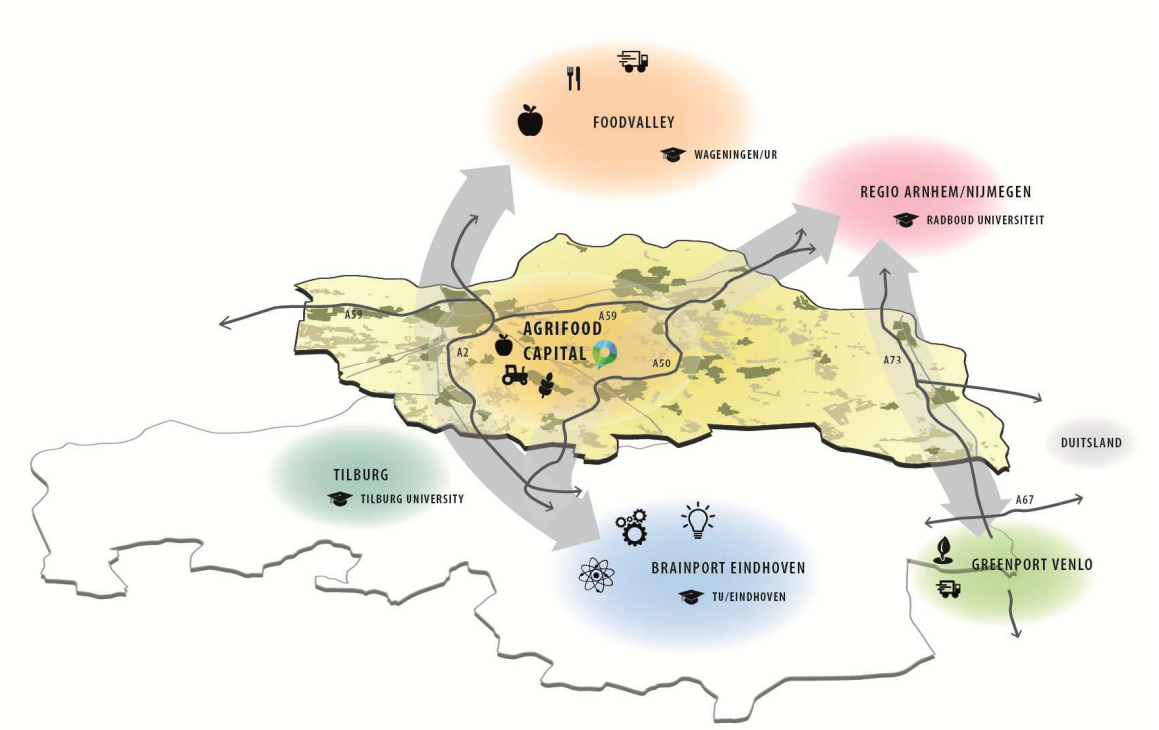
a) een beschrijving van de hoofdlijnen van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving,
b) de hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkelingen, het gebruik, het beheer, de bescherming en het behoud van het grondgebied,
c) de hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving te voeren integrale beleid.

2. Context

2.1 Kwaliteiten van Noordoost-Brabant

Centrale ligging in Nederland en internationale context

Noordoost Brabant[1] ligt centraal in Nederland en Europa en is goed ontsloten via (inter)nationale infrastructuur van wegen, spoor- en waterverbindingen. De regio ligt op internationaal niveau tussen de Randstad en het Ruhrgebied en op nationaal/bovenregionaal niveau is de regio opgespannen tussen de economische concentraties Randstad, Food Valley, Greenport en Brainport. De centrale ligging en nabijheid hebben geleid tot intensieve relaties met omliggende economische kerngebieden. Bijvoorbeeld in de vorm van een wisselwerking tussen kennis- en innovatieontwikkeling bij omliggende kennisinstellingen en toepassingsgerichte technologie in de regio. Verschillende delen van de regio hebben daarbij een eigen oriëntatie en relaties met de gebieden buiten de regio. Grofweg is het westelijke deel van de regio sterker georiënteerd op Den Bosch en Eindhoven en het oostelijke deel van de regio op Wageningen (Food Valley), Arnhem/Nijmegen, (Greenport) Venlo en Duitsland.

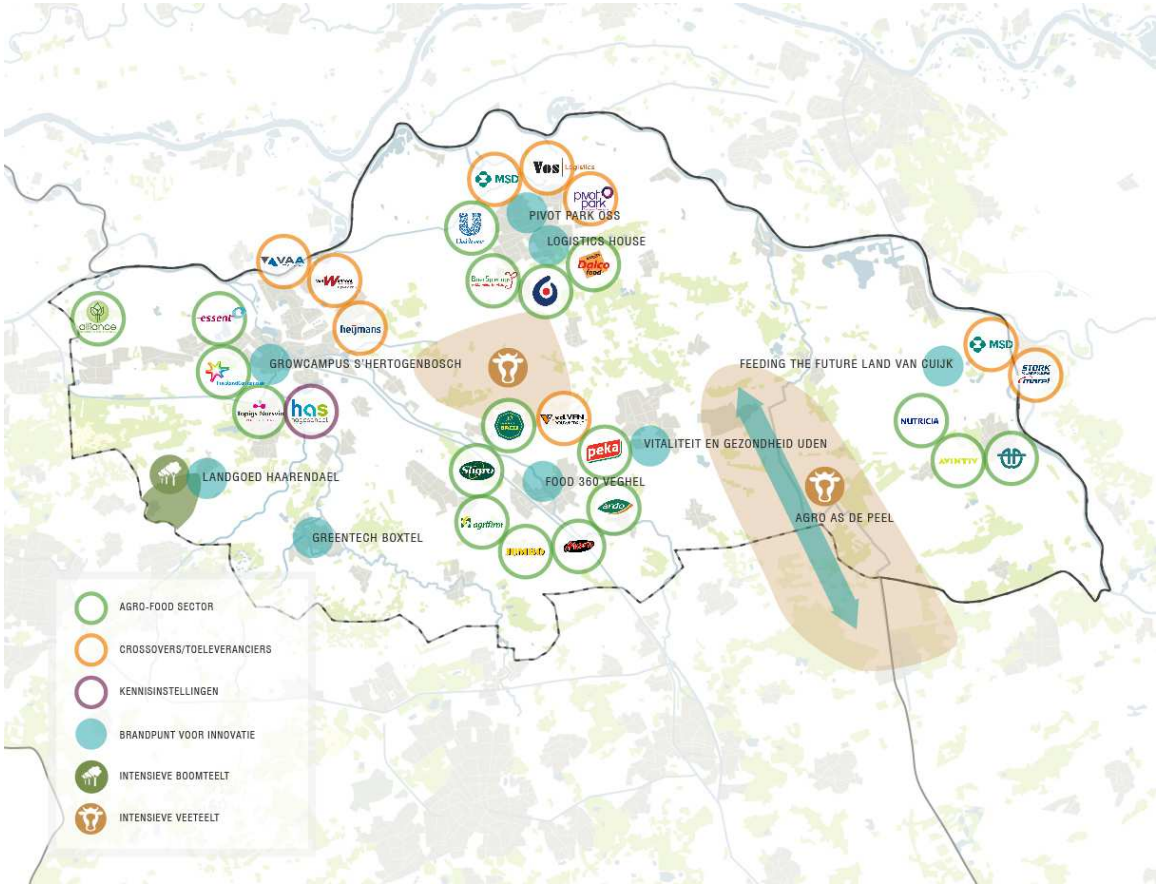
Centrale ligging tussen economische kerngebieden

's- Hertogenbosch vormt een verbindende schakel van de regio met de grote steden van Brabant (Breda, Tilburg en Eindhoven), Nijmegen-Arnhem en de Randstad. Noord-zuid gericht is de "Kennisas A2"een dynamische corridor van betekenis (Amsterdam/Utrecht-Eindhoven-Maastricht). Hieruit ontspint zich met name de diensteneconomie. Het agrifood complex lift mee op de poortfunctie die 's-Hertogenbosch daarin inneemt en kleurt tegelijk op haar beurt de regionale kennisintensieve bedrijvigheid. Brainport is door inventieve technische innovaties een cruciaal complementair economisch brandpunt.

[1] De regio Noordoost Brabant bestaat het grondgebied van de gemeenten Heusden, Haaren, Vught, Boxtel, 's-Hertogenbosch, Sint-Michielsgestel, Meijerijstad, Oss, Bernheze, Landerd, Uden, Boekel, Grave, Mill & Sint Hubert, Sint Anthonis, Cuijk en Boxmeer.

De uitwisseling met Wageningen/Food Valley is voor de regio uiterst relevant. Greenport Venlo in Noord Limburg vormt nog een natuurlijke alliantie waar met name de plantaardige tak van de agrifood sector sterk vorm krijgt. Daarbij heeft het Land van Cuijk een bijzondere functie als “stepping stone”, vanwege de fysieke nabijheid en verbinding met Niederrhein- en het Ruhrgebied.

Agrifood als kartrekker van een bredere economie
De economische dynamiek van de regio wordt gekenmerkt door een robuust agrifood cluster in wisselwerking met andere sterke sectoren van de regio zoals Health, Life Sciences, biobased-industries, HTSM (High Tech Systemen en Materialen) en logistiek. ‘s-Hertogenbosch ondersteunt de regio met haar sterke diensteneconomie.

Impressie van economische bedrijvigheid in de regio

Het agrifood cluster bestaat uit de aanwezigheid van bedrijven in de volledige AgriFood-keten van uitgangsmaterialen tot aan eindproducten richting consument c.q. eindgebruiker in zowel de foodproductie als bioproducts en groene energie. De compleetheid en kwaliteit van het Agrifoodcluster is een unieke kracht van Noordoost Brabant. Tegelijkertijd staat de economische positie van de agrifoodsector in de regio onder druk. Bij de traditionele bedrijvigheid zijn de marges bescheiden, is het innovatieniveau relatief laag en loopt de werkgelegenheid terug. Vooral door de groei van de veehouderij is er druk op de kwaliteit van de groene ruimte en spelen vraagstukken rondom gezondheid, veiligheid en duurzaamheid. Hierdoor staan het draagvlak voor de agrarische sector en het imago van de regio onder druk.

De afgelopen jaren ontwikkelt Noordoost Brabant, mede door een sterke samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden in het samenwerkingsverband AgriFood

Capital, zich steeds meer tot hét toepassingsgebied en de proeftuin voor nieuwe producten, technieken en concepten in de AgriFood-keten. De samenwerking met wetenschappelijke centra (WUR, Food Valley, Health Valley) en naburige regio's (Nijmegen, Eindhoven, Helmond, Venlo) draagt bij aan deze ontwikkeling. Met Agrifood Capital als de motor voor slimme, gezonde en duurzame oplossingen in Noordoost-Brabant.

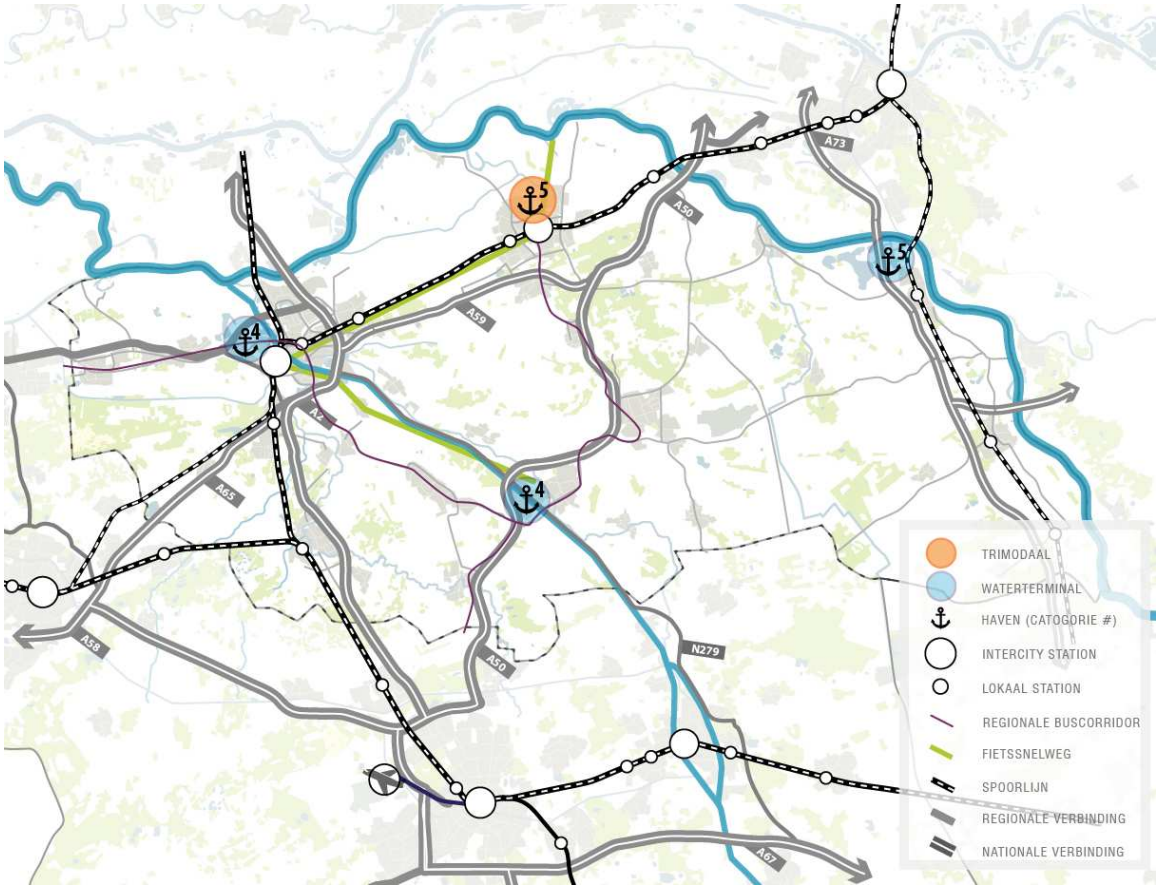
Goed ontsloten tussen stedelijke en economische kerngebieden

De regio is goed verbonden met andere stedelijke en economische concentratiegebieden via weg, water en spoor. Voor de externe bereikbaarheid zijn met name van belang de (inter-) nationale infrastructuur A59 (noord), A67 (zuid), A2 (west), en A73 (oost) en de spoorlijnen (Adam-Maastricht/Roosendaal-Zwolle/Nijmegen –Roermond) en waterwegen Maas en Willemsvaart/Maximakanaal:

- De A2-as is van belang voor de verbinding van de regio met Amsterdam/Utrecht-Eindhoven-Maastricht en de diensteneconomie vanuit deze 'kennis-as'.
- De A59 en A50 zijn waardevol in de verbinding tussen kennisknooppunten 's-Hertogenbosch, Wageningen-Arnhem/Nijmegen-Enschede en de A50 ook voor de verbinding met Brainport Eindhoven.
- Noord-zuid gericht is de zone A73 van belang, vooral in logistiek opzicht voor de verbinding tussen Enschede-Arnhem/Nijmegen-Land van Cuijk-Noord-Limburg-Maastricht. Deze as faciliteert tegelijkertijd – samen met de A77 - de vervoerskracht van de productiegebieden naar afzetgebieden in vooral het Duitse Ruhrgebied.
- De as west-oost is ten slotte een robuuste verbindingszone via de A67 voor de ontsluiting van productiegebieden en de bereikbaarheid naar verder gelegen afzetgebieden. Deze as is van belang voor Noordoost Brabant tussen Breda en vooral het knooppunt Venlo. Van daaruit gaat de vervoerstroom via de A73 rechtstreeks of verder oostwaarts het Ruhrgebied in.
- Richting West-Brabant zijn ook de A58 en N65 van belang.
- Op het spoor vormen Den Bosch en Nijmegen belangrijke knooppunten in het personenvervoer. De spoorlijnen door de regio hebben ook een rol in het internationale goederenvervoer.
- Voor het goederenvervoer fungeren daarnaast de Maas en het Maximakanaal als transportas.
- Vliegveld Eindhoven en Airport Weeze zijn de nabij gelegen (inter)nationale luchthavens.

In dit infrastructurele netwerk zijn Den Bosch en Oss trimodale ontsloten knooppunten in de vervoerstromen. Ook Veghel en Cuijk zijn multimodaal ontsloten.

Behalve harde infrastructuur is de afgelopen jaren ook stevig gewerkt aan de duurzame mobiliteitsmethoden en –arrangementen. Dit draagt ook significant bij aan de (nationale) bereikbaarheid. Dit neemt niet weg dat de doorstroming en capaciteit op het hoofdwegennet en spoor niet altijd voldoende zijn. Uit de onlangs verschenen capaciteitsramingen nationaal netwerk 2040 blijkt de verbinding tussen Den Bosch en Nijmegen een knelpunt: zowel op de weg als het spoor en zowel voor personen als goederenvervoer.

Bereikbaarheid en infrastructuur

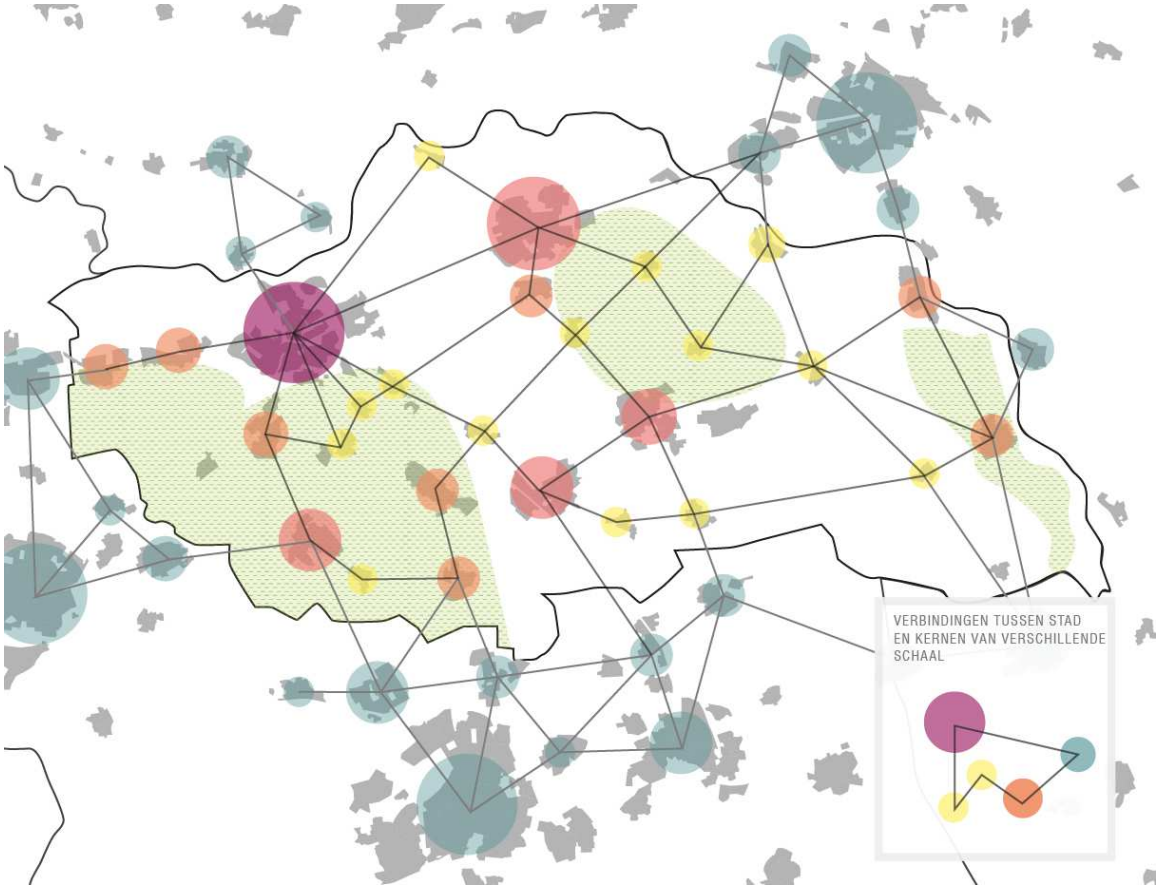
Binnen de regio zelf zijn van belang de fysieke verbindingen van vooral de N279, N264, A50, de Zuid Willemsvaart/Maximakanaal en het onderliggende en aangesloten wegennet. Naast de hoofdwegenstructuur is er een belangrijke regionale structuur van provinciale wegen die het fijnmazige netwerk verbind. Noordoost Brabant lijkt daarmee intern goed ontsloten, al zijn delen van de regio niet ontsloten per spoor. Daarom is voor Uden en Veghel ingezet op hoogwaardig openbaar vervoer om snel van en naar een station te kunnen reizen. Er zijn HOV-assen tussen Eindhoven via Veghel en Uden naar Ossen tussen Uden-Veghel en Den Bosch. Daarnaast blijft een sterke koppeling van gebieden aan de regionale infrastructuur en aan het nationale netwerk aandacht vragen.

Aantrekkelijk mozaïek van stad en land

De regio Noordoost Brabant wordt getypeerd door bruisende stadscentra, een fijnmazige patroon van aantrekkelijke grotere en kleine kernen langs beken en Maas en een mooie, groene omgeving. In de regio worden door de overzichtelijke schaal doorgaans de voordelen van de grote stad benut waarbij de nadelen (o.a. duur, druk, anoniem, gevaarlijk) in beperkte mate aanwezig zijn. Er is veelal sprake van een aangenaam woonklimaat en een hoge kwaliteit van leven. Door het wegvallen van voorzieningen staat de leefbaarheid in de kleinere kernen echter wel onder druk.

Er is een duidelijke wisselwerking tussen ommeland en kernen en tussen de kernen onderling. Van oorsprong binnen een sterk agrarisch landschap en tegenwoordig aangevuld met beeldbepalende bedrijven uit de voedings- en levensmiddelenindustrie. Stad en land zijn vervlochten tot een waar “agrifood mozaïek”. Dit mozaïek heeft een aantrekkingskracht op verschillende schaalniveaus, ook met de naburige economische brandpunten buiten de regio.

Dit mozaïek van stad en land, het aangename woonklimaat en agrifood profiel met cross overs geeft de regio een duidelijke meerwaarde.

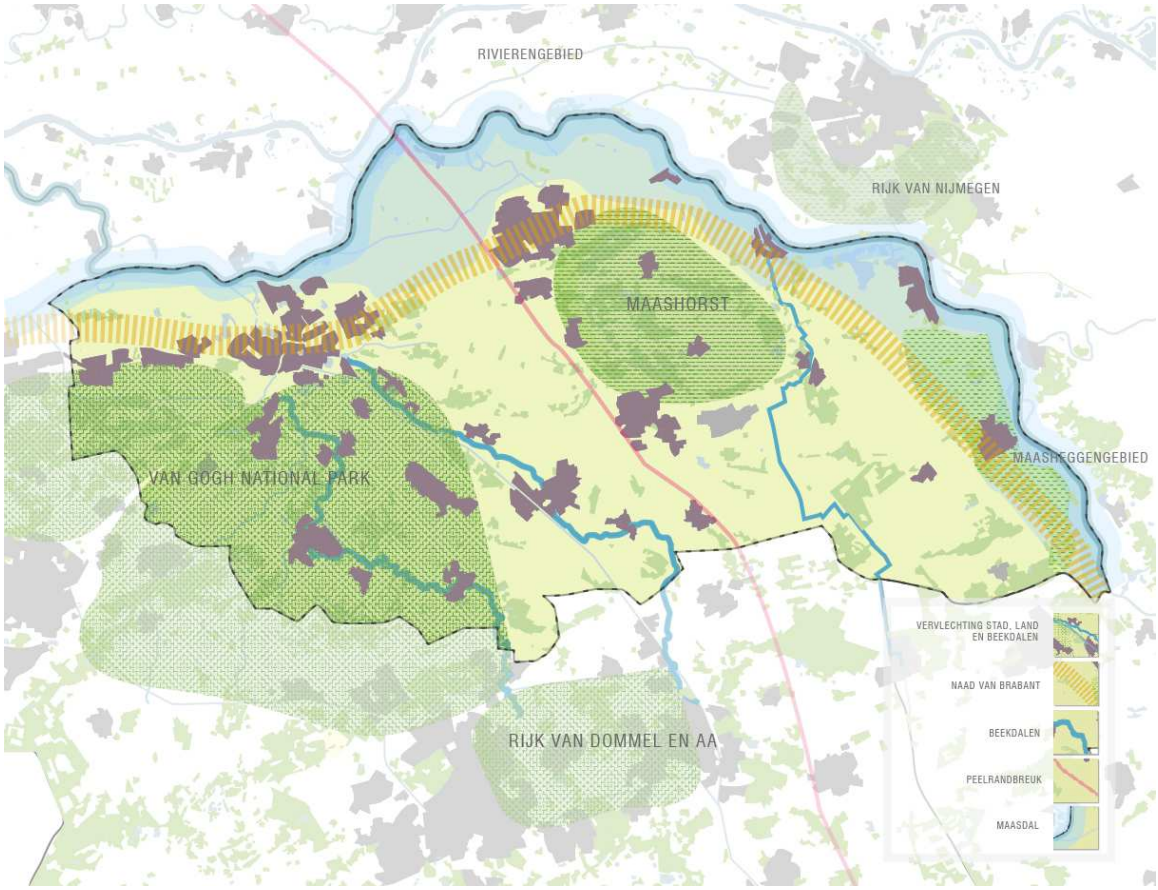
Impressie van het netwerk van steden en kernen van verschillende schaal

Het regionale landschap bestaat grofweg uit drie robuuste, karakteristieke landschappen:
- het riviergebied de Maas, begeleid met een hoger gelegen zandrug;
- het beekdalengebied Aa, Dommel en Raamvallei;
- de Maashorst-Peel, als hoog gelegen zand(veen)grond

Hierbinnen bevindt zich een levendig en veelzijdig mozaïek van dorpen, steden en landschappelijke eenheden. Vooral de waterverbindingen zijn daarbij tot op vandaag bepalend voor de landschapsstructuren. Zo is het riviergebied aan weerszijden van de Maas tussen Gelderland en Brabant sterk bedijkt. De Maas tussen Limburg en Brabant is daarentegen juist nog onbedijkt. Een interessante natuurontwikkeling is het Maasheggengebied in het Land van Cuijk, samen met het Noord Limburgse Maasduinengebied. Het Maasheggengebied is als Unesco-erfgoed in beeld vanwege de kenmerkende landschapskwaliteiten. Hier vormt de Maas een veelzijdig structuurelement aan beide zijden van de rivier.

Grootschalige landbouwproductielandschappen met intensieve veehouderijen zijn vooral gelegen tussen ’s-Hertogenbosch-Veghel-Oss en in het hoger gelegen Peelgebied in het Land van Cuijk. Boomteelt vindt vooral plaats in de Meierij. Delen van de regio zijn overigens lange tijd niet in gebruik geweest, omdat deze gebieden nat waren. Na ontginning en indijken is het juist in deze nog “lege” gebieden dat er ruimte ontstaat voor grootschalige landbouw. Ter plaatse van de grootschalige landbouw vormt de wisselwerking tussen kernen en ommeland, in dit agrarisch productielandschap, een hele sterke factor.

De kwaliteit van de groene ruimte staat echter wel onder druk. Basis milieu- en waterkwaliteit zijn niet overal op orde. Door de ontwikkeling in schaal en intensiteit vervreemdt de agrarische sector steeds sneller van het platteland. Afname van het aantal agrarische bedrijven leidt tot verlies van economische dragers voor het buitengebied en tot veelvuldige leegstand van agrarische bebouwing. Ook klimaatverandering vraagt in de toekomst om aanpassingen in de groene ruimte.

Landschappelijke hoofdstructuur

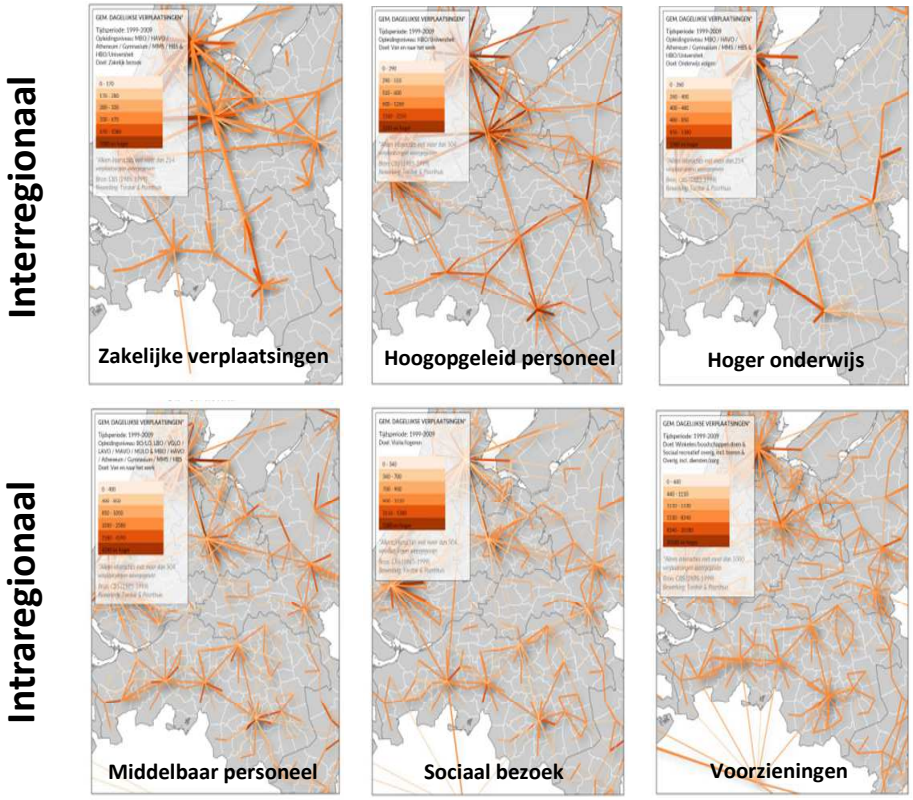
2.2 Trends en ontwikkelingen

Nationale en internationale trends en ontwikkelingen bieden kansen en uitdagingen voor de regio Noordoost Brabant. We schetsten de belangrijkste voor Noordoost Brabant.

Internationale concurrentie
Mondiaal en Europees is er sprake van een stevige internationale concurrentie tussen steden en regio's. Behoud en groei van welvaart vergt ontwikkeling van telkens nieuwe en verbeterde producten en diensten die nationaal en internationaal aftrek vinden. Steden en regio's die daarvoor goede omstandigheden weten te creëren, hebben de beste uitgangspositie voor een welvarende toekomst. Regiospecifieke kwaliteiten, zoals de leefomgevingskwaliteit, worden daarbij steeds belangrijkere vestigingsvoorwaarden. Op de wereldmarkt liggen er kansen voor de regio Noordoost Brabant om in te spelen op de wereldwijd stijgende vraag naar voedsel, veranderingen in voedselpatronen en vraagstukken op het gebied van gezondheid en duurzaamheid.

Versnelling van technologische veranderingen
Er wordt wel gesproken van een internationale technologische revolutie: het tempo van technologische veranderingen versnelt én technologieën op verschillende gebieden convergeren naar elkaar. De verwacht innovaties zijn het meest ingrijpend op de terreinen van digitale media (dit versnelt de netwerksamenleving), biotechnologie, nanotechnologie en robotica. De toegenomen 'denkkracht' van slimme machines leidt tot snellere ontwikkelingen, meer digitalisering en onverwachte innovaties.

Interstedelijke netwerkvorming en interlokale opschaling
In een onderzoek naar verplaatsingsstromen en motieven in Noord-Brabant (Brabantse Netwerken, Kartering van verplaatsingsstromen en motieven, Tordoir, 2014) signaleert Tordoir twee brede maar geheel verschillende trends.

De eerste van deze trends is de geleidelijke evolutie van krachtige *interstedelijke netwerken*. De trend wordt vooral gedreven door de jongere generatie, mensen tussen 18 en 40 jaar. Het zijn met name *economische relaties* die de interstedelijke en interregionale netwerkvorming drijven: zakelijke contacten en woon-werk pendel van met name hoger opgeleide werknemers. Ook het hoger onderwijs speelt een uitgesproken rol.

De tweede trend heeft een heel ander karakter, namelijk de versterking van relaties tussen naburige gemeenten op streekniveau. Deze trend wordt vooral gedreven door de wat oudere generaties, 40-plussers, en betreft vooral sociale relaties en het gebruik van voorzieningen. *Sociale netwerken* en het dagelijks gebruik van *voorzieningen* (winkels, zorg, recreatie, e.d.) schalen op van het lokale en *interlokale niveau*. Clusters van naburige gemeenten vormen voor de meeste mensen de dagelijkse leefomgeving. In stadsregio's en streken op het platteland zullen gemeenten moeten afstemmen zodat die leefomgeving optimale kwaliteit en diversiteit kan krijgen of behouden, en er geen regionale overschotten of tekorten ontstaan.

Groei en krimp
De komende decennia zal de trek naar de stad (wonen en werken) naar verwachting doorzetten. Hierdoor neemt de druk op de woningmarkt in (grote) steden het meest toe. In kleinere steden en dorpen is afname van de bevolking te verwachten. In combinatie met vergrijzing en huishoudensverdunning verandert het draagvlak voor en de behoefte aan voorzieningen. Ook binnen Noordoost Brabant is deze trend gaande.

Druk op de omgeving
De noodzaak (door groei van de bevolking en economie) en de bewustwording om de impact van het menselijk handelen op de fysieke leefomgeving te beperken nemen steeds meer toe. Zo blijft in de regio de druk op biodiversiteit en milieukwaliteit groot. Om klimaatdoelstellingen te behalen – ook in Noordoost Brabant - , zal de uitstoot van CO2 en andere broeikasgassen fors moeten verminderen. Dat lukt alleen door energiebesparende maatregelen te combineren met een overgang op schone energiebronnen. De transitie naar een duurzame energievoorziening heeft ruimtelijke consequenties die afhangen van de ambitie, de regionale energiebronnen en importmogelijkheden. Door groei van de bevolking en de economie raken ook de vraag en aanbod van grondstoffen steeds verder uit balans en neemt de onzekerheid over de beschikbaarheid van grondstoffen toe. Er ontstaan kansen als kringlopen efficiënter of gesloten kunnen worden. Een circulaire economie vraagt vergaande vormen van ketensamenwerking binnen en tussen sectoren van de economie, en op verschillende schaalniveaus (regionaal, nationaal, internationaal).

Klimaatverandering
De gevolgen van klimaatverandering moeten zo goed mogelijk worden opgevangen: het wordt heter, droger én tegelijkertijd ook natter. Deze klimaatverandering gaat naar verwachting gepaard met wateroverlast en schade aan wegen en gebouwen. Ook heeft het gevolgen voor de landbouw en onze gezondheid. Voorzorgsmaatregelen zijn nodig om op tijd klimaatbestendig te zijn. De klimaatstresstest van de regio laat zien dat er voor Noordoost Brabant een urgente opgave ligt voor hitte in bebouwd gebied (m.n. ook op bedrijventerreinen), droogte en wateroverlast ir.t. agrarische productie en de waterveiligheid. Tussen met name Brabant en Gelderland loopt als gevolg van de waterveiligheidsopgave een waterberging- en dijkverbeteringstraject, als onderdeel van Deltaprogramma Rivieren. Gebiedskansen in de breedte definiëren leidt tot een optimale integrale ontwikkelingsopgave van dit gedeelte van de Maas. Een gebalanceerde waterhuishouding is van belang voor het economisch functioneren van het productielandschap.

Rijks en provinciaal beleid
De regio Noordoost Brabant wil een bijdrage leveren aan provinciale en nationale ambities en opgaven. De opgaven uit de Nationale Omgevingsvisie en Brabantse Omgevingsvisie zijn dan ook meegenomen bij het formuleren van de ambities, keuzes en acties van de regio. De regio is in overleg met de provincie over de wijze waarop deze bouwsteen kan worden geïntegreerd in het provinciale proces.

Nationale Omgevingsvisie
In de startnota (februari 2017) heeft het Rijk de eerste stap gezet naar een Nationale Omgevingsvisie. Centraal staan vier strategische opgaven die om een samenhangende en integrale aanpak vragen. In de startnota beschrijft het Rijk haar ambities bij deze opgaven. In de Nationale Omgevingsvisie zullen keuzes ten aanzien van de gezamenlijk richting worden uitgewerkt.

Naar een duurzame en concurrerende economie
De ambitie van het Rijk is de economische toppositie van Nederland uit te bouwen en te versterken door een aantrekkelijk vestigingsklimaat en uitstekende (internationale) bereikbaarheid. De stedelijke regio's - met een concentratie van topsectoren- , de mainports, brainport, greenports en de valleys zijn van nationale betekenis. Het Rijk zet daarbij in op investeren, innoveren en in stand houden van een robuust hoofdnet van verbindingen om de bereikbaarheid te verbeteren en ruimtelijk zeker te stellen. Tegelijk is het streven een volledige circulaire staat van de economie in 2050.

Naar een klimaatbestendige en klimaatneutrale samenleving
Nederland streeft in internationaal verband naar een volledig duurzame energievoorziening in 2050, die tevens betrouwbaar, leveringszeker, veilig en betaalbaar is. Op Europees niveau betekent dat voor Nederland een vermindering van uitstoot van broeikasgassen in 2050 ten opzichte van 1990 met 95%. Naast het beperken van de klimaatverandering is het onvermijdelijk dat Nederland zich voorbereid op de gevolgen van klimaatverandering. De overheid zet daarom in op een robuust en toekomstgericht watersysteem, onder andere gericht op goede bescherming tegen overstromingen, het voorkomen van wateroverlast en droogte en een goede waterkwaliteit en een gezond ecosysteem.

Naar een toekomstbestendige en bereikbare woon- en werkomgeving
De ambitie is om een aantrekkelijk vestigingsklimaat in de stedelijke regio's te realiseren met voldoende ruimte voor wonen, werken en voorzieningen, die voldoet aan de wensen van de gebruikers. De trek naar de stad komt met nieuwe mobiliteitsvraagstukken. In antwoord daarop wordt sterk gelet op het samenspel tussen alle modaliteiten (weg, spoor en water) in samenhang met ruimtelijke ontwikkeling. Daarnaast is het de ambitie om ook in regio's waar het aantal huishoudens en bedrijvigheid terugloopt, zorg te dragen voor een goed woon- en leefklimaat en goede verbindingen met de agglomeraties.

Brabantse Omgevingsvisie
In het startdocument 'Brabant beweegt naar 2106' schetst de provincie de vier grote maatschappelijke opgaven waar samen met Brabanders voor de lange termijn aan gewerkt wordt en die in de Omgevingsvisie nader uitgewerkt worden.

Brabant, verbonden
Brabant vormt een sterk fysiek (stad, natuur, platteland en infrastructuur) én sociaal netwerk (samenwerking en kennisuitwisseling) in voortdurende ontwikkeling. De provincie wil krachtige netwerken met elkaar verbinden, in en buiten Brabant, zodat collectieve intelligentie en sociale veerkracht worden benut bij het aangaan van de uitdagingen van de toekomst. De provincie kan nieuwe verbindingen en combinaties, zowel fysiek als niet-fysiek, tot stand brengen en daarmee het ecosysteem versterken.

Brabant, klimaatzeker
Om de ambitie van de Klimaattop Parijs te halen – in 2050 maar liefst 80% minder broeikasgassen in de lucht brengen - is een versnelling nodig van de energietransitie door technologische aanpassingen in de energievoorziening, energieverbruik en transport maar ook sociale aanpassingen. Daarnaast moeten we voorruit kijken om de gevolgen voor mens, dier en economie te beperken. Door kwetsbaarheden te zien en kansen te grijpen om adaptief met het klimaat aan de slag te gaan. Aanpassingen voor het klimaat bieden evenveel kansen om de kwaliteit van de leefomgeving en het leven te vergroten.

Brabant, welvarend
Met kennis en innovatie lukt het in Brabant om complexe maatschappelijke vraagstukken op het gebied van zorg, energie, klimaat en mobiliteit op een slimme manier op te lossen en tot economische waarde te brengen. Brabant wil een kennis- innovatieregio in de top van Europa blijven. Hoe kan de economische kracht van Brabant worden vastgehouden? In balans met en gebruikmakend van de gezonde leefomgeving en de sociale veerkracht van de Brabanders? De omslag naar een groene welvaart vraagt om technische- en sociale innovatie en om een verduurzaming van onze voedsel- en energievoorziening.

Brabant, vernieuwt samen
De stelselwijziging in de Omgevingswet vraagt om eenvoudig beter te werken. Die uitdaging pakt Brabant met overtuiging op. Eenvoudig beter betekent ruimte maken in dienst van kwaliteit en innovatie. Dynamiek, zelforganiserend vermogen en bereidheid om te veranderen, kenmerken de Brabanders. Systemen staan onder druk, wat nieuwe kansen, maar ook uitdagingen biedt. Dit vraag om een overheid die ruimte biedt aan innovatie en initiatieven.

3. Ambitie, regionale kernopgaven en strategie

In dit hoofdstuk is allereerst de regionale ambitie geformuleerd. Om deze ambitie te realiseren, bundelt de regio de komende jaren haar krachten rond een drietal regionale kernopgaven (innovatiekracht, agglomeratiekracht en 'omgevingskracht'). Per regionale kernopgave zijn beschreven:

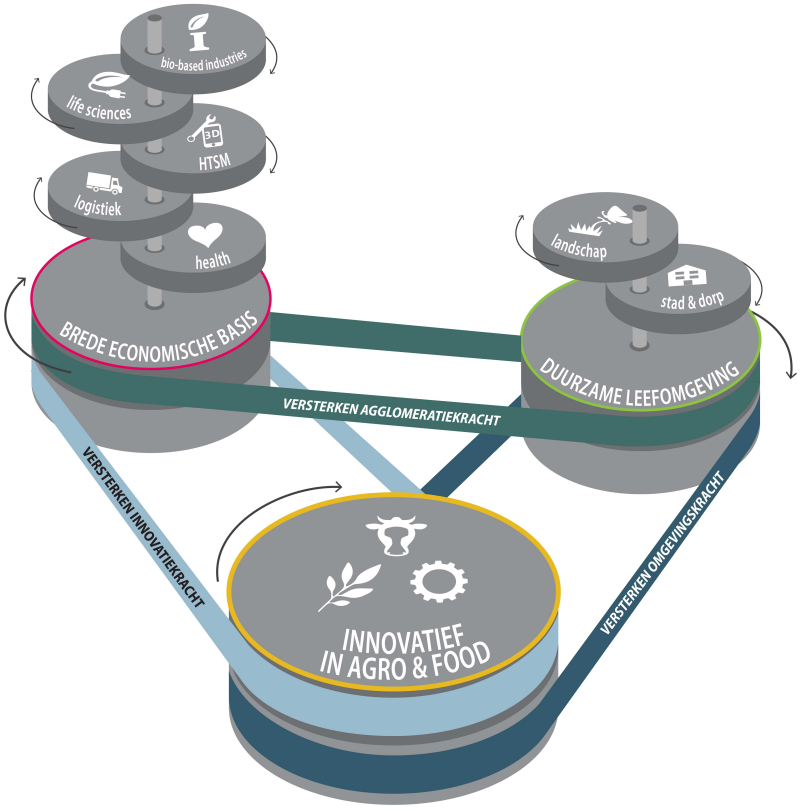
- de ambitie
- de strategie en richtinggevende keuzes (zie strategiekaart op blz 15)
- acties voor de komende jaren, met een selectie van icoonprojecten (kaart blz 21)

Hiermee levert de regio een bouwsteen voor de provinciale omgevingsvisie (en uitvoeringsprogramma's) en versterkt en verbreedt zij de regionale samenwerking rond een aantal prioritaire integrale thema's.

3.1 Leidende ambitie en regionale kernopgaven

De regio Noordoost-Brabant heeft vele kwaliteiten, waaronder een sterke en innovatieve agri-foodsector, een veelzijdig mozaïek van (middel)grote steden en kernen en een aantrekkelijke leefomgeving en robuuste landschappen. Maar, de regio staat ook voor nieuwe uitdagingen. De toenemende economische concurrentie doet een groter appèl op innovatie, de werkgelegenheid in de traditionele landbouw staat onder druk en het beslag op ruimte en milieu neemt toe. Daarnaast vragen maatschappelijke opgaven als klimaatadaptatie, energietransitie en circulaire economie om versterking van het adaptief vermogen van overheden, bedrijven, kennisinstellingen en burgers. Op weg naar 2030 kiest de regio voor de volgende **leidende ambitie**:

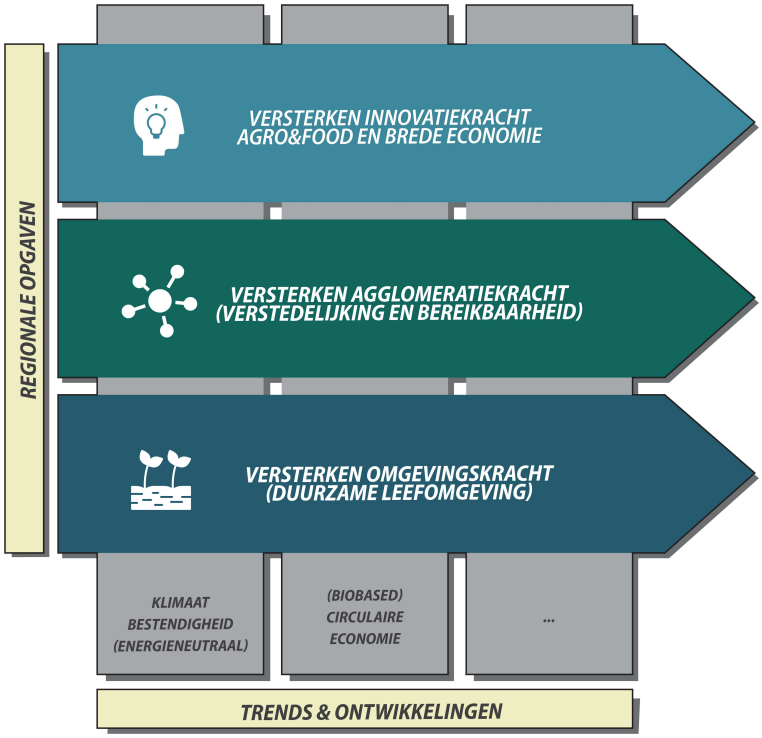
De regio Noordoost-Brabant is in 2030 een innovatieve topregio in agrifood met slimme crossovers met andere sectoren in een aantrekkelijke en duurzame leefomgeving.

Leidende ambitie Noordoost-Brabant

Om de bestaande kwaliteiten te versterken én in te kunnen spelen op de nieuwe uitdagingen kiest de regio Noordoost-Brabant ervoor om samen sterker te maken wat al sterk is! Dit leidt tot drie **regionale kernopgaven**:

- Versterking van de **innovatiekracht** van de topsectoren van de regio, waaronder Agrifood, health, life sciences, bio-based industrie, HTSM en logistiek;
- Versterking van de **agglomeratiekracht** om schaalvoordelen beter te kunnen benutten;
- Versterking van de **'omgevingskracht'** door verbetering van een duurzame leefomgeving;

Regionale kernopgaven

Voor de aanpak van deze opgaven heeft de regio een strategie gekozen met in totaal acht richtinggevende keuzes. Deze zijn weergegeven op onderstaande strategiekaart. In de volgende paragrafen volgt per regionale kernopgave een beschrijving van de ambitie, de strategie tot 2030 en de acties voor de korte termijn. De acties zijn toegedeeld naar de kwadranten van de regionale ontwikkeldag. Daarbij zijn bestaande of nieuwe projecten als 'Icoonprojecten' benoemd. Deze projecten hebben een voorbeeld functie in de concrete uitvoering van de leidende ambitie en kernopgaven van de regio Noordoost-Brabant. Icoonprojecten spelen een belangrijke rol in kennisuitwisseling en fungeren als vliegwiel voor nieuwe initiatieven. De kaart met icoonprojecten is opgenomen op pagina 26.

NOORDOOST BRABANT KIEST VOOR:

VERSTERKEN INNOVATIEKRACHT

1. VERSTERKEN INNOVATIEVE HOTSPOTS

2. TRANSITIE NAAR DUURZAME AGRIFOODSECTOR

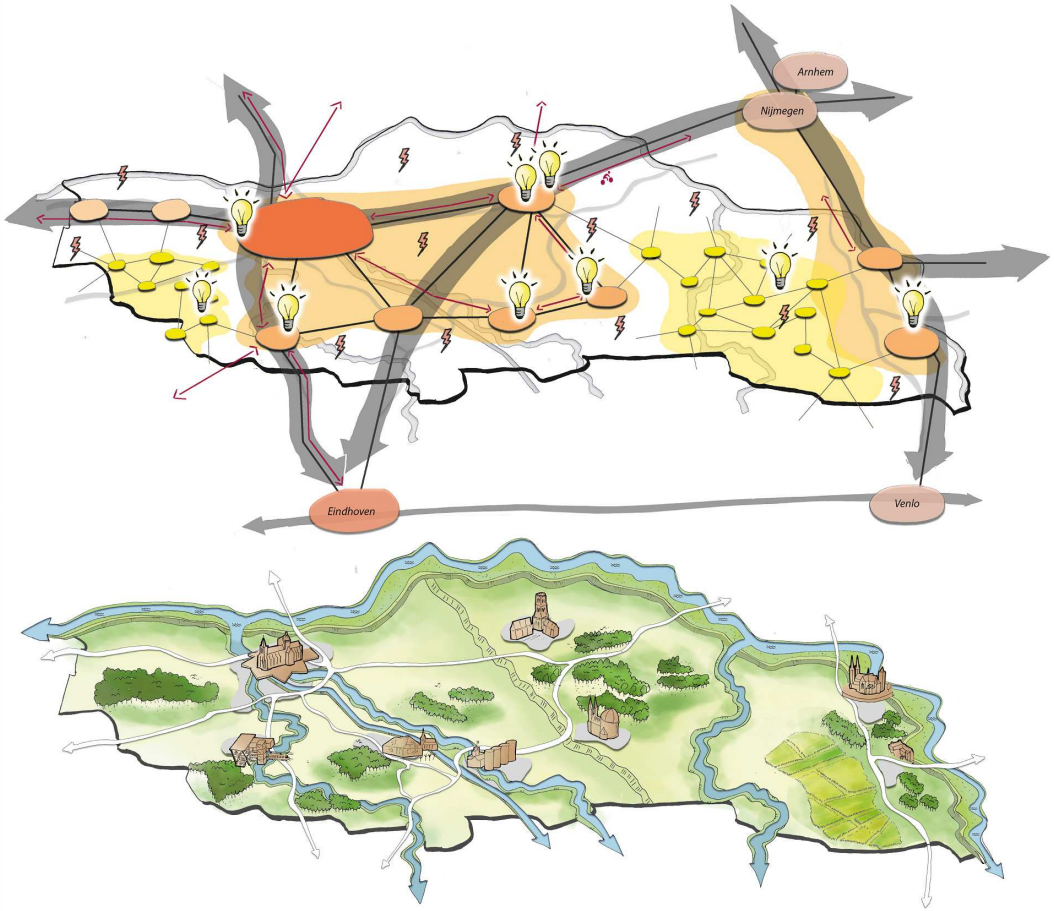
VERSTERKEN AGGLOMERATIEKRACHT

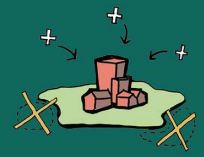

3. VERSTERKEN INTERREGIONALE BEREIKBAARHEID

4. VERSTERKEN STEDELIJKE NETWERKEN

5. TRANSFORMATIE EN VERDUURZAMING VAN HET BESTAANDE

6. KWALITEITSAANPAK VAN HET FIJNMAZIG NETWERK VAN KERNEN

VERSTERKEN OMGEVINGSKRACHT

7. VERSTERKEN EN VERANTWOORD BENUTTEN GROEN-BLAUWE NETWERK

8. GEBIEDSGERICHTE AANPAK ENERGIENEUTRALE REGIO

Strategiekaart Omgevingskoers Noordoost Brabant

3.2 Versterking innovatiekracht

Innovatie is een van de belangrijke sleutelfactoren voor een welvarende economie en voor het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen op het gebied van gezondheid en economie. Voor de agrifood sector liggen er internationaal kansen om in te spelen op wereldwijde vraagstukken rond voedsel. De sector staat echter ook onder druk vanwege haar impact op de omgeving en lage marges. Er is een transitie nodig naar een duurzame en toekomstbestendige vorm van voedselproductie. Daarnaast bieden ook de andere sterke sectoren van de regio kansen voor versterking van de economische kracht van de regio.

Ambitie

De regio Noordoost Brabant wil een sterk innovatief ecosysteem van de topsectoren van de regio – agrifood, health, lifesciences, bio-based industrie, HTSM en logistiek – ontwikkelen. Onderdeel hiervan is koploper zijn in de transitie naar een vitale, maatschappelijk gewaardeerde en bedrijfseconomisch gezonde agrifood sector die opereert in evenwicht met de omgeving, met maximale aandacht voor duurzaamheid, gezondheid, dierenwelzijn en milieu.

Strategie

De regio richt zich op de ontwikkeling van een innovatief ecosysteem van valorisatie en toepassing van innovaties door het stimuleren van cross-overs tussen de topsectoren van de regio, door het verbinden van ondernemers (multinationals én MKB), kennisinstellingen en overheden en door het versterken van de samenwerking met andere regio's. De regio zet in op het benutten van de kansen van haar centrale positie tussen omliggende economische kerngebieden door de relaties te versterken.

De transitie naar een duurzame agrifoodsector is een van de grootste opgave in de regio. In het samenwerkingsverband Agrifood Capital streven overheid, ondernemers en onderwijs innovatie na vanuit de AgriFood-sector met crossovers naar andere sectoren via vier programmalijnen: Smart Food (HTSM en Food), Healthy Food (Health en Food), circular Food (duurzaamheid en Food) en Vijfsterrrenlogisitiek (Food en Logistiek).

In deze Omgevingskoers maakt de regio de volgende **richtinggevende keuzes**:

1. **Het versterken van de innovatieve hotspots in de regio**

   De regio hecht veel waarde aan innovatie en is hier sterk in. De innovatiekracht van de regio kunnen we vergroten door extra in te zetten op die locaties waar innovatie kan plaatsvinden. Locaties die een clustering van innovaties binnen een bepaald thema hebben. Deze innovatieclusters worden de innovatieve hotspots genoemd. Voorwaarde om als innovatieve hotspot aangemerkt te worden is dat er een goede samenwerking bestaat tussen de overheid, de ondernemers en het onderwijs, waardoor de innovatiekracht toeneemt.

   Op dit moment zijn er negen hotspots in benoemd. Onderscheid kan worden gemaakt in interessante cross overs tussen:
   - Food and Health: Vitaliteit & Gezondheid Uden; Pivot Park Oss
   - Food and Tech/HTSM: Feeding the Future Land van Cuijk
   - Food and Circular Economy: Food 360 Veghel, Greentech Brabant Boxtel, Agro-as de Peel
   - Logistiek als landelljke logistieke hotspot: Logistics House
   - Innovatie vanuit kennis: Grow Campus, Feeding the Future Land van Cuijk; Landgoed Haarendael Haaren

De hotspots bevinden zich in verschillende ontwikkelingsfasen (opkomst, groei en transitie), waardoor de concreetheid van de plannen ook sterk varieert. De regio zet in op de uitbouw en samenwerking tussen de hotspots om zo een samenhangend ecosysteem van (open) innovatie en samenwerking te bevorderen. Voor de korte termijn kiest de regio ervoor om met voorrang energie te zetten op de ontwikkeling van de hotspots die het verst zijn uitgewerkt en het beste aansluiten bij en invulling geven aan één of meerdere van de bovengenoemde thema's. Op lange termijn kunnen alle hotspots zich mogelijk verder ontwikkelen en kunnen er ook nieuwe hotspots ontstaan.

2. Stevig in te zetten op de transitie naar een duurzame agrifood sector

De regio zet stevig in op de transitie naar een duurzame en slimme agrifood sector. Experimenteerruimte - fysiek, juridisch, bestuurlijk, procesmatig en financieel - is belangrijk om te innoveren en te verduurzamen. De transitie van de agriFood sector wordt opgepakt via vijf programmalijnen: emissievrije stalsystemen, mestverwaarding, gezondheids(beleving), vrijkomende agrarische bebouwing (VAB's) en proeftuin Agro-As De Peel. De regio Noordoost-Brabant streeft naar een emissieloze veehouderij in 2025. De hotspot. Agro-As de Peel is de proeftuin voor het uitwerken van het concept van een duurzame primaire voedsel- en biomassa, - pen alternatieve eiwitproductie van de toekomst via toepassing van innovaties, projecten en proeflocaties. Voor een grootschalig aanpak voor verwaarden en verwerken van het mestoverschot zijn ruimtelijke kaders nodig zodat grootschalige installaties op geschikte locaties tot ontwikkeling kunnen worden gebracht. Tot slot kan hergebruik van vrijkomende agrarische bebouwing (VAB's) een kans bieden voor het transitieproces, de mate waarin is afhankelijk van het draagvlak binnen een gebied/de regio.

Acties

1. Versterken innovatieve hotspots	
Samen agenderen / lobby Ontwikkeling Topopleiding Agrifood	*Samen onderzoeken / uitwerken* Onderzoek naar meeste kansrijke crossovers
Samen experimenteren	*Samen uitvoeren/ investeren* Met voorrang ontwikkelen van hotspots **= PM icoonprojecten**

2. Transitie naar een duurzame agrifood sector	
Samen agenderen / lobby 5 programmalijnen Transitie agrofoodsector	*Samen onderzoeken / uitwerken* Uitwerking 'gezondheid'
Kaders voor (enkele) centrale locaties voor mest-verwaarding in Brabant	Opstellen uitvoeringsplan ketengerichte aanpak mestverwaarding **= icoonproject 1**
Ruimte in regelgeving om in hele regio te experimenteren	Samen afwegingskader opstellen
Samen experimenteren Inventariseren toepassingsmogelijkheden experimenteerwet	*Samen uitvoeren / investeren* Proeftuin Agro-As De Peel = **icoonproject 2** Emissievrije veehouderij

3.3 Versterking agglomeratiekracht

Steden worden steeds meer gezien als de motor van de economie vanwege hun rol als knooppunten van economische, sociale, culturele en bestuurlijke interactie. Nederland – en ook Noordoost Brabant – kent relatief kleine steden. Behoud en versterking van de (economische) kracht van de stad vraagt daarom om het creëren van dichtheid/massa en goede verbindingen met andere steden en de omliggende regio om zo de complementariteit van voorzieningen ook bereikbaar te maken. De kracht van de Noordoost Brabant kan worden versterkt door de samenhang en complementariteit binnen de regio te vergroten, zowel tussen stedelijke gebieden als tussen stad en land. Dit vraagt om een gezamenlijke strategie voor verstedelijking en bereikbaarheid.

Ambitie

Toekomstbestendig maken van het huidige karakteristieke occupatiepatroon Noordoost Brabant: mozaïek van middelgrote steden en kernen, goed ontsloten via interregionale verbindingen en een fijnmazig netwerk en in een aantrekkelijke en robuuste groen-blauwe leefomgeving 'om de hoek'.

Strategie

De regio gaat de agglomeratiekracht van de regio vergroten door het organiseren en versterken van de regionale netwerkkracht. Om de kwaliteit van de verstedelijking te versterken hanteert de regio als uitgangspunt dat de programmering van wonen, werken en voorzieningen plaats vindt op basis van relevante relaties tussen steden, kernen en gebieden en een duurzaam bereikbaarheidsprofiel. De relaties verschillen per functie (economische relaties, sociale relaties en voorzieningen), waarbij sprake is van twee trends: interstedelijke netwerkvorming en interlokale opschaling (zie trends en ontwikkelingen, paragraaf 2.2). De regio speelt in op deze trends.

De regio kiest voor het creëren van meer complementariteit, massa en optimale verbindingen. Mede vanuit het besef dat qua bereikbaarheid en voorzieningen er geen draagkracht of draagvlak is om overal 'alles' te behouden. Lokale voorzieningen staan namelijk onder druk door een afnemend inwonertal (krimp) en doordat inwoners voor hun voorzieningen meer gebruik maken van omliggende of grotere kernen (de interlokale opschaling).

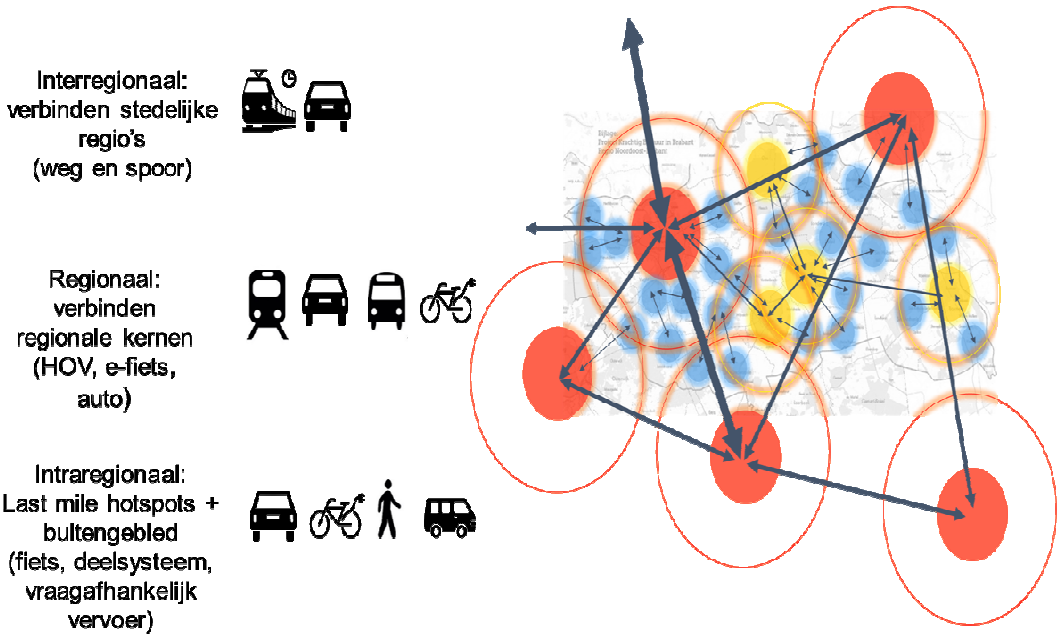
Ten aanzien van bereikbaarheid & mobiliteit zet de regio in op het vergroten van de bereikbaarheid en goede verbindingen passend bij de verschillende schaalniveaus en wisselwerking hiertussen. Onderstaand figuur uit de Duurzame Mobiliteitsvisie biedt hiervoor een leidraad. Daarbij worden beleid, acties en investeringen gericht op: 1) het voorkomen van mobiliteit, bijvoorbeeld door meer bundeling van activiteiten of digitalisering, 2) het verschonen van bestaande vormen van mobiliteit door innovaties, en 3) het veranderen van minder naar meer duurzame vormen van mobiliteit (verschuivingen in 'modal shift').

Op basis van deze uitgangspunten maakt de regio de volgende **richtinggevende keuzes**:

3. Samen sterk maken voor de interregionale bereikbaarheid op prioritaire modaliteiten en relaties met andere regio's.

De regio maakt zich samen sterk voor het oplossen van knelpunten in de interregionale bereikbaarheid via weg, OV en water op prioritaire relaties met andere regio's:
- noord/zuid: A2 en A73 en spoor
- oost/west: A59 en A50, en spoor

Van belang zijn een verbetering van de doorstroming en capaciteit op het hoofdwegennet en spoor.

Regionale bereikbaarheidsstrategie (bron: Duurzame Mobiliteitsvisie)

4. Versterken van het stedelijke netwerk van de regio op basis van clustering en complementariteit

Het stedelijke netwerk van de regio wordt versterkt door meer clustering (massa maken) én complementariteit in wonen, werken en voorzieningen / stedelijkheid in de grote kernen en regionale, economische locaties. Versterking van de interne bereikbaarheid door goede verbindingen en het vergroten van de bereikbaarheid tussen de regionale kernen en economische locaties ondersteunen het stedelijke netwerk. Snelle verbindingen maken het mogelijk om elkaar complementariteit te benutten. Hoogwaardig openbaar vervoer (HOV), e-fiets en auto spelen hierbij een belangrijke rol.

De regionale afstemming voor wonen, werken en voorzieningen vindt plaats op basis van functionele relaties tussen steden, kernen en gebieden en een duurzaam bereikbaarheidsprofiel. Binnen de regio gaat het in ieder geval om de netwerken:

- **Land van Cuijk**
- **Den Bosch – Oss – Uden - Veghel**

Daarnaast zijn in de samenwerking en afstemming – zeker voor economische activiteiten - ook de functionele relaties tussen deze twee netwerken en met steden buiten de regio (Eindhoven, Nijmegen, Venlo) van belang.

5. Transformatie en verduurzaming van het bestaande

Om de omgevingskwaliteiten van de regio te behouden en toekomstigbestendig te maken zet de regio waar mogelijk in op transformatie en verduurzaming van bestaande gebieden en bebouwing. Dit laat onverlet dat ook uitbreiding van gebieden soms nodig of wenselijk is. In steden en kernen gaat het om het verbinden van de nieuwe woningbouw- en bedrijventerreinenopgave aan transformatie-, energie en verduurzamingsopgaven. In het buitengebied gaat het om sloop of transformatie van vrijkomende agrarische bebouwing

(VAB's). De passende aanpak voor VAB's wordt sterk bepaald door de kwaliteiten en potenties van gebieden. Keuzes voor sloop of transformatie liggen daarmee primair op lokaal niveau. De regionale samenwerking is gericht op het faciliteren, stimuleren en kennisuitwisseling van de aanpak van VAB's. Daarnaast worden de mogelijkheden voor een gezamenlijk instrumentarium / afwegingskader verkend, met aandacht voor zowel hergebruik als de omvangrijke sloopopgave.

6. Een kwaliteitsaanpak in het fijnmazig netwerk

De leefbaarheid in het fijnmazig netwerk van kleine kernen wordt behouden en versterkt door een kwaliteitsaanpak in voorzieningen en bereikbaarheid (zorgen voor toegankelijkheid). Het voorzieningenniveau wordt op peil gehouden door complementariteit en bereikbaarheid op interlokale schaal. Met gebiedsgericht maatwerk wordt bekeken hoe de kleinere kernen samen het benodigde palet aan voorzieningen voor hun inwoners kunnen behouden (niet alles in iedere kern), inspelend op de kwaliteiten van iedere kern afzonderlijk. De sturing op bereikbaarheid wordt veel meer vraaggericht, waarbij nieuwe samenwerkingen, innovatie, het benutten van maatschappelijke initiatieven (bijv. deelsystemen), mobiliteitsdiensten (vraagafhankelijk vervoer) etc. een belangrijke rol gaan spelen.

N.B. Op de regionale ontwikkeldag van 5 juli worden mogelijk een aantal nieuwe afspraken over ruimte en bereikbaarheid worden gemaakt. Die afspraken worden daarna opgenomen in onderstaande tabel.

Acties

3. Versterken interregionale bereikbaarheid	
Samen agenderen / lobby	*Samen onderzoeken / uitwerken* Onderzoek naar nieuwe afspraken op lange termijn
Samen experimenteren	*Samen uitvoeren / investeren* Lopende afspraken MIRT

4. Versterken stedelijke netwerken	
Samen agenderen / lobby Beleidsruimte voor regionale afwegingen binnen de beide netwerken	*Samen onderzoeken / uitwerken* Onderzoek naar belangrijkste functionele relaties op verschillende schaalniveaus Vertalen uitkomsten onderzoek in nadere uitwerking van een verstedelijkingsagenda en bereikbaarheidsagenda
Samen experimenteren Ontwikkeling vraaggestuurde mobiliteitsdiensten	*Samen uitvoeren / investeren* Ontwikkeling regionaal snelfietsnetwerk als **Icoonproject nr. 3,** inclusief ontwikkeling Duits lijntje

5. Transformatie en verduurzaming van het bestaande.	
Samen agenderen / lobby Verkennen mogelijkheden provinciaal 'Transformatiefonds' Ruimte in beleid en regelgeving om te experimenteren, bv energie voor ruimte (ruil)	*Samen onderzoeken / uitwerken* Programma verduurzaming woningvoorraad Verkennen instrumentarium / gezamenlijk afwegingskader VAB's (met aandacht voor 80 á 90% is sloop!)
Samen experimenteren Regionaal faciliteren en stimuleren van kennisuitwisseling over succesvolle aanpak VAB's Minimaal 10 (opschaalbare) pilots VAB	*Samen uitvoeren / investeren* Met voorrang ontwikkelen van transformatiegebieden Spoorzone Den Bosch, Kanaalzone Veghel, …… als **Icoonprojecten nr. 4 en 5.**

6. Kwaliteitsaanpak fijnmazig netwerk	
Samen agenderen / lobby	*Samen onderzoeken / uitwerken* Onderzoek naar haalbare uitwerkingen voor voorzieningen en bereikbaarheid in fijnmazig netwerk
Samen experimenteren	*Samen investeren / uitvoeren*

3.4 Versterking omgevingskracht

Het landschap en de groenblauwe structuren zijn onweerlegbare kwaliteiten van de regio. Ze zijn mededrager voor de economie en identiteiten van Noordoost Brabant. Tegelijkertijd staan deze omgevingskwaliteiten onder druk. Voor een toekomstbestendige ontwikkeling van de regio is het nodig om de omgevingskwaliteiten te benutten en te versterken in samenhang met trends en ontwikkelingen zoals energietransitie, klimaatbestendigheid en de economische opgave. Om te voorkomen dat de unieke kwaliteiten en identiteiten onder druk van economische en maatschappelijke opgaven verdwijnen. Het kan hierbij zowel gaan om bescherming van kwaliteiten als het creëren van nieuwe kwaliteiten of betekenissen.

Ambitie

Een vitale, klimaatbestendige en gezonde regio door versterking van de landschappelijke en groenblauwe kwaliteiten, een verantwoorde benutting van de leefomgeving (o.a. het beperken en voorkomen van negatieve effecten) en energieneutraal in 2050. Regio Noordoost Brabant is een voorbeeld binnen Nederland ten aanzien van het op een vernieuwende wijze realiseren van een duurzame balans tussen maatschappelijke/ economische activiteiten en de leefomgeving.

Strategie

De strategie van de regio is gericht op het realiseren van synergie tussen natuur, landschap & water, stad en land en economische en maatschappelijke activiteiten. De aanpak van klimaatverandering en energietransitie vraagt om nieuwe landschappen en structuren. Via een integrale gebiedsgerichte aanpak wordt meerwaarde gecreëerd op verschillende terreinen. Versterking van landschappelijke en groenblauwe structuren wordt verbonden aan andere

thema's en ontwikkelingen zodat er een kwaliteitsimpuls ontstaat voor economische en maatschappelijke opgaven. En andersom willen we economie verbinden aan natuur en landschap door ondernemerschap / bedrijven te koppelen aan investeringen in landschap, biodiversiteit, natuur, duurzame bodem en waterinnovaties.

De regio maakt de volgende **richtinggevende keuzes**:

7. Versterken en verantwoord benutten van het groen-blauwe netwerk

De karakteristieke landschappelijke en groenblauwe kwaliteiten van de regio worden versterkt zodat ze bijdragen aan een klimaatbestendige en gezonde regio. Dit vindt plaats door (door)ontwikkeling van het regionale natuurnetwerk inclusief de verbinding met het Rijk van Nijmegen en het rivierengebied, het robuuster maken van de beekdalen en de dijkversterkingen van de Maas. Versterking van groenblauwe kwaliteiten gaat samen maatregelen om de regio aan te passen aan klimaatverandering (klimaatadaptatie). De regio wil klimaatadaptatie als kans oppakken, bijvoorbeeld voor een prettigere woonomgeving en agrarische productontwikkeling. De regio werkt momenteel aan een uitvoeringsprogramma voor klimaatadaptatie in bebouwd en onbebouwd gebied voor de aanpak van hitte in bebouwd gebied, droogte en wateroverlast. Daarnaast worden de kansen om het groen-blauwe netwerk te benutten voor de regionale vrijetijdseconomie verzilverd door de beleefbaarheid en toegankelijkheid van de regio te vergroten, bijvoorbeeld in het Van Gogh National Park.

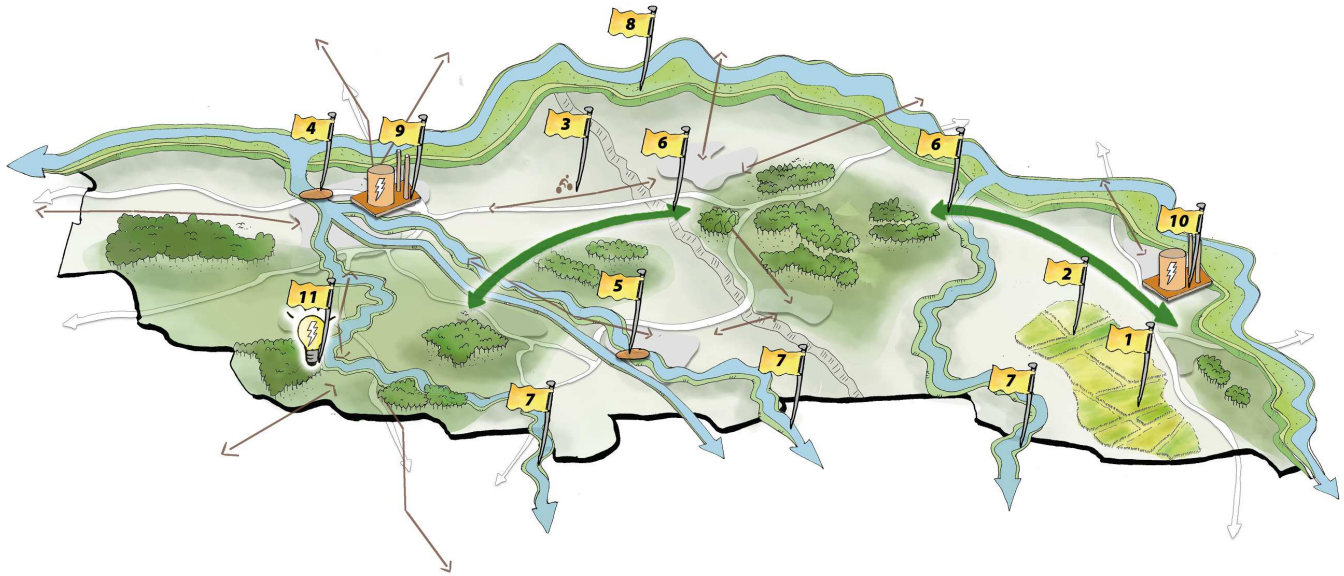
8. Gebiedsgerichte aanpak voor een energieneutrale regio

De regio kiest voor een regionale aanpak en strategie voor de energie-opgave. Met een gezamenlijke energiestrategie zetten we stevig in op de energietransitie, het bundelen van de krachten in de regio en het versnellen van concrete projecten. We gaan op regionale schaal kijken naar de energieopgave en het potentieel voor besparingen en duurzame opwekking van energie. Om in 2050 energieneutraal te zijn is naar verwachting 50% energiebesparing en 50% duurzame energie (opslaan) nodig. Oplossingen zullen deels fysiek buiten de regio liggen (bv. meebetalen aan windparken op zee). Deze aspecten zullen in een regionale energiestrategie worden uitgewerkt.

Acties

7. Versterken en verantwoord benutten groen-blauwe netwerk	
Samen agenderen / lobby Branding en communicatie regio	*Samen onderzoeken / uitwerken*
Samen experimenteren	*Samen uitvoeren / investeren* Opstellen regionale klimaatstrategie voor stad en land Opstellen transitie-agenda's voor 11 gebiedsopgaven Natuurnetwerk ontwikkelen. Hierbinnen verbinding van Groene Woud, Maashorst en Maasheggengebied als **Icoonproject nr.6** Robuuster maken beekdalen als **Icoonproject nr. 7** (RAAM, Aa en Dommel). Inclusief hierbinnen aanduiding en ontwikkeling van gebieden volgens principe 'functie volgt peil' Aanpak 110 km Maasdijk als **Icoonproject nr. 8** Verbeteren recreatieve toegankelijkheid landschappen (m.n. fiets)
8. Gebiedsgerichte aanpak voor een energieneutrale regio	
Samen agenderen / lobby Bewustwording	*Samen onderzoeken / uitwerken* Inventarisatie van mogelijkheden om energieambitie binnen en buiten de regio te realiseren (bv meebetalen aan windparken op zee) Vertalen uitkomsten onderzoek in uitwerking regionale energie-strategie
Samen experimenteren	*Samen uitvoeren / investeren* Realisatie energiebesparing in gebouwde omgeving **Icoonprojecten, nr. 9 tm 11:** Energiefabriek Den Bosch Biomassacentrale Cuijk Greentech Campus Boxtel

ICOONPROJECTEN:

1 VERWAARDING MESTOVERSCHOT

2 PROEFTUIN AGRO-AS DE PEEL

3 ONTWIKKELING REGIONAAL SNELFIETS-NETWERK

4 ONTWIKKELING SPOORZONE DEN BOSCH

5 ONTWIKKELING KANAALZONE VEGHEL

6 VERBINDING GROENE WOUD, MAASHORST EN MAASHEGGENGEBIED

7 ROBUUSTE BEEKDALEN

8 GEBIEDSGERICHTE AANPAK MAASDIJK

9 ENERGIEFABRIEK DEN BOSCH

10 BIOMASSACENTRALE CUIJK

11 GREENTECH CAMPUS BOXTEL

PM INNOVATIEVE HOTSPOTS

Icoonprojecten regio Noordoost Brabant

4. Samen uitvoeren

Regio Noordoost Brabant geeft met dit koersdocument richting aan de toekomstige ontwikkeling van de regio. Met het benoemen van ambities en thema's is een focus aangebracht in de opgaven van de komende jaren. De ambities zijn verwoord in een strategie en die zijn weer zo ver mogelijk door vertaald in richtinggevende keuzes. Juist die doorvertaling naar richtinggevende keuzes, maar vooral ook de verdere concretisering naar afspraken vragen om een goede (bestuurlijke) afstemming. Daarnaast is er het besef dat de maatschappij voortdurend verandert en dat de huidige problemen niet ook automatisch die van de toekomst zijn.

We willen als regio een duidelijke focus aanbrengen in de opgaven en deze dan ook voor de komende jaren benoemen, maar zijn ons er van bewust dat de uitwerking hiervan continu aan veranderingen onderhevig is. Ontwikkelingen kunnen immers snel gaan. Om die reden is ervoor gekozen om de concrete uitwerking van de ambities en thema's in een separaat document te (gaan) vervatten, dat als bijlage bij de omgevingskoers wordt gevoegd. Dit separate document kan als uitvoeringsagenda periodiek worden aangepast. Zo vormt de totstandkoming van koers, strategie, thema's en concrete acties een cyclisch proces. Ieder jaar worden de afspraken herrijkt en de uitvoeringsagenda aangepast. We streven ernaar de update op strategie en thema's tweejaarlijks uit te gaan voeren. Zo blijft de koers dynamisch en adaptief op ontwikkelingen.

Voor de komende periode staan de volgende stappen nog op de planning.

Informeren, raadplegen en bestuurlijke discussie:

16 juni,	bestuurders en ambtenaren kunnen reageren op het eerste concept op een informatieve bijeenkomst;
29 juni	presentatie van de omgevingskoers op de regiodag
5 juli	presentatie van de omgevingskoers op de ontwikkeldag en nadere uitwerking van enkele richtinggevende keuzes (versterken van agglomeratiekracht)
12 juli	raadsleden event, presentatie van de omgevingskoers en nadere uitwerking van enkele richtinggevende keuzes

Bespreking nieuw concept:
De reacties op 16 en 29 juni en 5 en 12 juli worden na 12 juli gebundeld en verwerkt in een tweede concept.
Het tweede concept zal nog worden verspreid naar een leesclub bestaande uit ambtenaren en bestuurders om dit te becommentariëren. Momenteel wordt via verschillende sporen ook nog gewerkt aan verdere uitwerking en verdieping van acties. Ook die worden nog verwerkt in de uitvoeringsagenda, zoals bijvoorbeeld de 'innovatieve hotspots'. Dit leidt tot een eindconcept dat door de verantwoordelijke wethouders vrij gegeven wordt voor een bestuurlijke ronde langs colleges.

Bestuurlijk draagvlak:
Het eindconcept ligt vervolgens ter instemming voor op de Regiodag van 21 september 2017 tijdens het POHO Ruimte.

Ter kennisname:
Het Koersdocument gaat ter kennisname naar gemeenteraden en Gedeputeerde- en Provinciale Staten.

Om de raden meer in stelling te kunnen brengen is het een optie dat het eindconcept tussentijds naar de gemeenteraden wordt gestuurd met het voorstel om wensen en bedenkingen per motie kenbaar te maken.

Bijlage 1 Literatuurlijst

PM